

СУТНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ ЯК ОБ'ЄКТУ НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)

ЯЦЕНКО Федір Петрович - здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9675-6079>

УДК 342.9

DOI 10.32782/EP.2023.2.28

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, розкрито сутність та зміст поняття «освітня діяльність». Наголошено на важливості та необхідності здійснення освітньої діяльності закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Розкрито сутність та зміст освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту нагляду (контролю).

Ключові слова: нагляд, контроль, освітня діяльність, заклади вищої освіти, специфічні умови навчання.

Постанова проблеми

В умовах сьогодення, Україна, як ніколи, потребує забезпечення належного функціонування всіх органів та підрозділів системи Міністерства внутрішніх справ, від роботи яких напряму залежить реалізація правоохоронної функції нашої держави. Для вирішення даного проблемного питання необхідним є покращення правового, організаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення діяльності відповідних інституцій. Втім, на нашу думку, однією із базових проблем, які необхідно вирішити – вдосконалення системи професійної підготовки правоохоронців в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Разом із тим, дана підготовка є фактично неможливою без здійснення ефективної контрольно-наглядової діяльності за якістю освітньої діяльності.

Стан дослідження проблеми

Окремі проблемні питання, пов'язані із здійсненням контролю та нагляду за освітньою діяльністю закладів вищої освіти, у своїх наукових працях розглядали: С.В. Албул, С.В. Бебко, О.В. Гаращук, З.В. Гіптерс, М.С. Коваль, М.І. Кусій, В.І. Куценко, Т.В. Ревенко, М.Р. Романинець, С.О. Сисоева, Д.В. Швець та багато інших. Втім, незважаючи на суттєві наукові здобутки, в юридичній літературі відчувається брак теоретичних досліджень, присвячених здійсненню нагляду та контролю саме за освітньою діяльністю закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування сутності освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту нагляду (контролю). Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: встановити сутність поняття «освіта»; розкрити теоретичні підходи щодо тлумачення терміну «освітня діяльність»; розкрити специфіку освітньої діяльності в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання саме як об'єкту нагляду (контролю).

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у статті дістало подальшого опрацювання розуміння сутності освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту нагляду (контролю).

Виклад основного матеріалу

Для з'ясування сутності та змісту освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту нагляду (контролю) доцільно розглянути, що являє собою освітня діяльність як важливий елемент суспільного життя. На думку С.О. Сисоєвої, освіта сприймається сьогодні як процес зовнішнього впливу на засвоєння індивідом узагальненого об'єктивного, соціального досвіду, норм, цінностей тощо; як спеціальна сфера соціального життя; унікальна система, своєрідний соціокультурний феномен; як сутнісна характеристика етносу, суспільства, людської цивілізації, способів її самозбереження й розвитку; як цілісна єдність навчання, виховання й розвитку, саморозвитку особистості; як збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури; як соціокультурний інститут, що сприяє економічному, соціальному, культурному функціонуванню і вдосконаленню суспільства; як рівень загальної культури та освіченості людей. Загалом, як відмічає авторка, поняття «освіта» розглядається досить широко, визначається різними контекстами, які, на погляд досліджувачки, можна узагальнити так: освіта – цінність (державна, суспільна, особистісна); система різноманітних навчальних закладів та освітніх установ; особливий процес; різнорівневий результат; соціокультурний феномен; соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства [1, с. 22-23]. Такий погляд більше відображає соціокультурне сприйняття освіти. Таким чином, освіта цілковито може розглядатися як сфера суспільних відносин щодо формування цінностей, затребуваних відповідним ступенем розвитку суспільства. Подібний погляд щодо освітньої діяльності як суспільної цінності виражає й С.В. Бебко. На погляд автора, цінність вищої освіти, як соціального інституту, визначається її людино- і культуротворчою спрямованістю, стратегічною важливістю для сталого розвитку суспільства, забезпечення прогресу його соціальної, економічної, безпекової та інших складових. Вважається, що сталий розвиток суспільства (який представляє собою процес позитивних, постійно зростаючих соціально-економічних та культурних змін і передбачає узгодження потреб

сучасних і майбутніх поколінь у ресурсах розвитку, упровадження соціальних стандартів, створення нових технологій, збереження довкілля тощо) є залежним від рівня освіченості громадян та сукупного інтелекту нації. Вищі навчальні заклади, що працюють на сталий розвиток, покликані сформуванню нове креативно мисляче й морально вмотивоване покоління, яке має відповідні знання і компетентності, спроможне діяти в сучасному, постійно змінюваному, світі [2].

Т.В. Ревенко зазначає, що сутність освітнього процесу в закладах вищої освіти України полягає в цілеспрямованому поєднанні процесів передачі та отримання знань з обов'язковим самоосвітнім елементом. Мета освітнього процесу полягає в підготовці компетентних, висококваліфікованих, конкурентоспроможних на національному та міжнародному ринках праці фахівців для відповідної галузі (за фахом вищу) та пов'язаних із нею суміжних галузей чи сфер суспільного життя [3, с.52]. Авторка наголошує на практичній спрямованості освітньої діяльності закладів вищої освіти. Саме для більш якісного задоволення практичних вимог майбутніх роботодавців в освітній діяльності відбувається постійне вдосконалення освітніх та педагогічних технологій, які, як підкреслює в своїй роботі С.А. Нестеренко, є важливими складовими освітньої діяльності, що застосовуються в закладах вищої освіти. Педагогічна технологія – це створена відповідно до потреб та можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована освітня система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка у результаті спланованих професійних дій педагога при оптимальній кількості ресурсів і зусиль всіх стейкхолдерів гарантовано забезпечує ефективну реалізацію визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога. Ціллю освітньої технології буде виконання стратегічних завдань освіти, таких як: прогнозування, проектування і планування освітнього процесу. Такими освітніми технологіями можна вважати концепції освіти, освітні закони, освітні системи, підсистеми [4, с. 32].

Також вагомим елементом освітньої діяльності доцільно вважати науково-методичну роботу. Під час вибору форм організації науково-методичної роботи, на зауваження Т.Г. Павлиш, слід враховувати такі фактори, як: рівень професійної компетентності викладачів; досвід роботи, особливості інтересів, потреб, мотивів діяльності; вік та стаж їх викладацької роботи; наявний рівень психологічної готовності до професійного самовдосконалення. Важливими для ефективності науково-методичної роботи в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, на погляд авторки, є наступні організаційно-педагогічні умови: поєднання традиційних та інноваційних форм організації науково-методичної роботи, спрямованих на самореалізацію особистості викладача; створення продуктивної групової взаємодії викладачів; використання тренінгових технологій, спрямованих на розвиток професіоналізму викладача; залучення викладачів до науково-дослідної роботи [5, с.162].

В контексті представленої проблематики також слід відмітити, що освітня діяльність не є одноманітною. Диверсифікація вищої освіти розглядається з точки зору видового різноманіття закладів вищої освіти, різних моделей багаторівневої підготовки та реалізованих основних і додаткових освітніх програм. Диверсифікована вища освіта не передбачає хаотичного руху системи, проте має своєю метою забезпечення гнучкості доступу до різноманітних типів і видів вищої освіти та реалізації різноманітних освітніх програм, задовольняючих запити різних категорій населення [6, с. 9].

М.Р. Романинець підкреслює той факт, що Україна – одна із країн, у якій заклади вищої освіти є доволі консервативними, зберігаючи традиції минулого, поступово запроваджує світові, зокрема європейські, стандарти вищої освіти, що приведе до якісного оновлення не лише освітнього середовища, а й суспільства загалом. Аналіз сучасних європейських та вітчизняних тенденцій закладів вищої освіти засвідчив актуальність переходу від простої поінформованості чи навіть просвітництва на вищий рівень формування компетентності майбутніх фахівців. На часі така система закладів вищої освіти, суть якої

ґрунтується на якісних знаннях, компетенціях, педагогічних новаціях, розвитку власної компетентності. Визначені європейські стратегічні орієнтири передбачають формування професійно компетентного фахівця, реалізацію індивідуально-креативного кредо особистості під час підготовки до професійної діяльності студента, який матиме змогу мобільно реагувати на зміни в соціальному й економічному житті суспільства, здійснювати ефективне розв'язання різних ситуацій засобами комунікації. Основним критерієм роботи закладу вищої освіти є рівень підготовленості випускників до професійної діяльності. Вища школа бере активну участь у розв'язанні всіх завдань державотворення; у забезпеченні матеріального добробуту, вдосконаленні суспільних відносин, вихованні громадянина-патріота України; у підвищенні культурного рівня населення України, формуванні інтелектуального потенціалу країни; забезпеченні підвищення кваліфікації викладачів, підготовці наукових кадрів для участі в науково-технічному розвитку; сприянні демократизації суспільства та укріпленні миру; у розвитку міжнародного співробітництва [7, с.50-51].

Для реалізації суспільних потреб у якісних фахівцях, які відповідають вимогам професійної комплектації центральних органів виконавчої влади, функціонують заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Законом України «Про вищу освіту» освітня діяльність розглядається як діяльність закладів вищої освіти, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу. Заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання – заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [8]. При цьому названий

закон не розглядає поняття освітнього процесу. Наразі це поняття розглядається у законі України «Про освіту». Освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей. Також згаданий закон дещо по-іншому визначає поняття «освітня діяльність», як діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті [9].

Слід погодитися з тим, що заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання є різновидом та рівноправним елементом всієї системи закладів вищої освіти в Україні [10, с.10]. Загальна мета закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, на погляд В. В. Аброськіна, – це забезпечення навчання, виховання та професійної підготовки осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти для задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, а також здійснення наукової і науково-технічної діяльності. Основна мета діяльності закладів вищої освіти системи МВС полягає в забезпеченні умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовки фахівців для органів і підрозділів МВС, інших органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій України. Аналіз статутів відомчих закладів вищої освіти чітко показує специфіку їхніх цілей. Наприклад, мета Національної академії Державної прикордонної служби України передбачає підготовку кадрів, спрямованих на охорону громадського порядку та безпеки, виконання завдань із посилення охорони Державного кордону України [11, с.100].

Щороку заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання готують тисячі кадрів для органів і підрозділів Національної поліції України, які розпочинають або ж продовжують службу в її відповідних функціональних складових – патрульній поліції, органах досудового розслідування, кримінальній поліції тощо. При цьому під час здійснення підготовки кадрів для Національної поліції України необхідно враховувати багато аспектів, пов'язаних як зі специфікою проходження служби в поліції в цілому, так

і з особливостями роботи в окремо взятому підрозділі [12, с.81].

В літературі зазначають, що підготовка фахівців у вищих закладах освіти із специфічними умовами навчання МВС України до професійної діяльності повинна дати не лише знання і вміння, а й сформувані здатність до саморозвитку, вміння адаптуватися до нових соціальних, інформаційних, технічних та технологічних вимог, кваліфікованого здобуття нових знань шляхом самоосвіти, тобто повинна ґрунтуватися на засадах випереджальної освіти. Така підготовка дозволить сформувані професійні інтереси майбутніх фахівців-офіцерів, належно зорієнтувати, дати чітке уявлення про переваги і труднощі, пов'язані з професійною діяльністю в службі цивільного захисту [13].

Дослідники вказують на динамічні зміни в освітній діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання не лише системи Міністерства внутрішніх справ. Науковці відмічають позитивну динаміку у напрямі якісної трансформації системи професійної освіти слухачів та курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання інституцій сектору безпеки і оборони України. Необхідно підкреслити, що в освітній процес представників зазначеної вище категорії активно впроваджуються нові педагогічні методики, технології тощо, які ґрунтуються на останніх досягненнях військової науки та техніки, а також передбачають використання досвіду бойових дій. Крім цього, програми підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня, а також офіцерів оперативного-тактичного рівня передбачають використання окремих складових стандартів НАТО (інших прогресивних світових стандартів) в системі професійної освіти (підготовки) представників інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ), що забезпечує їхню готовність до виконання завдань за призначенням [14, с.60]. Перелічене дозволяє вказати на тісних зв'язок освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання зі спрямованістю діяльності відповідних центральних органів виконавчої влади, сучасними можливостями організації та провадження освітньої діяльності та загальними тенденціями трансформації суспільства.

Висновок

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що освітня діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту нагляду (контролю) включає в себе багато різнопланових елементів, зокрема: організаційних, науково-методичних, педагогічних та інших, які в своїй сукупності спрямовані на досягнення основної мети існування та функціонування таких ЗВО.

Вбачається, що сутність освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту нагляду (контролю) полягає у здійсненні організації, забезпечення та реалізації науково-методологічних та інших практик, спрямованих на комплексний розвиток особистості курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, які оволодівають достатнім обсягом компетентностей, необхідних для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу в правоохоронних органах, з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, а також підпорядкованих йому центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямована на реалізацію правоохоронної функції держави.

В свою чергу зміст освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт нагляду (контролю) розкривається у наступному:

- спрямована на всебічну підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, формування їх особистісних та професійних якостей, оволодіння ними компетентностей, що є достатніми для подальшої служби у відповідних центральних органах виконавчої влади;

- її реалізації передбачає використання низки фінансових, матеріально-технічних та людських ресурсів, перевірку раціональності та ефективності використання яких потребує здійснення контролю (нагляду);

- реалізується спеціально-уповноваженими суб'єктами, діяльність яких упорядковується не тільки нормами законодавства про вищу освіту, а й нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність Міністерства внутрішніх справ України, якому відповідні ЗВО підпорядковуються.

Література

1. Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження. *Освітологія*. 2012. Вип. 1. С. 22-29.
2. Бебко С.В. Значення вищої освіти у сучасних соціально-економічних трансформаціях. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26121/1/beblo_znach.pdf
3. Ревенко Т. В. Сутність та основні складники освітнього процесу у закладах вищої освіти України. Теорія та практика державного управління. № 3(62). 2018. С. 44-53
4. Нестеренко С. А. Поняття «педагогічної технології» у парадигмі освітньої діяльності. *Психолого-педагогічні науки*. 2021. № 2. С. 27-33
5. Павлиш Т. Г. Організаційно-педагогічні умови ефективності науково-методичної роботи у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Вип. 88. 2022. С. 161-165
6. Гаращук О.В., Куценко В.І. Основні функції вищої освіти України в контексті її модернізації та євроінтеграції. *Міжнародний науковий вісник*. 2014. Вип. 8 (27). С. 7-16
7. Романинець М. Р. Заклади вищої освіти в Україні: правові аспекти їх функціонування. *Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка"*. 2019. Вип. 24. С. 47-54
8. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38. ст.2004
9. Про освіту. Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. ст.380
10. Албул С. В. Нормативно-правова регламентація статусу та особливостей функціонування закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання: правовий статус та особливості функціонування : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 травня – 11 червня 2023 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. – 108 с. С. 10-14
11. Аброськін В. Мета створення та принципи діяльності закладів вищої освіти МВС України як суб'єктів реалізації освітньої функції держави. *Підприємництво, господарство і право*. № 6. 2020. С. 97-104
12. Швець Д.В. Особливості нормативно-правової регламентації діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для національної поліції України. *Право і безпека*. № 4. 2021. С. 80-90
13. Коваль М. С., Кусій М. І., Гіптерс З.В. Психолого-педагогічний аспект підготовки фахівців служби цивільного захисту у закладах вищої освіти із специфічними умова-

АНОТАЦІЯ

З'ясовано, що освітня діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт нагляду (контролю) включає в себе багато різнопланових елементів, зокрема: організаційних, науково-методичних, педагогічних та інших, які в своїй сукупності спрямовані на досягнення основної мети існування та функціонування таких ЗВО.

Доведено, що сутність освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту нагляду (контролю) полягає у здійсненні організації, забезпечення та реалізації науково-методологічних та інших практик, спрямованих на комплексний розвиток особистості курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, які оволодівають достатнім обсягом компетентностей, необхідних для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу в правоохоронних органах, з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, а також підпорядкованих йому центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямована на реалізацію правоохоронної функції держави.

Обґрунтовано, що зміст освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт нагляду (контролю) розкривається у наступному: спрямована на всебічну підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, формування їх особистісних та професійних якостей, оволодіння ними компетентностей, що є достатніми для подальшої служби у відповідних центральних органах виконавчої влади; її реалізація передбачає використання низки фінансових, матеріально-технічних та людських ресурсів, перевірку раціональності та ефективності використання яких потребує здійснення контролю (нагляду); реалізується спеціально-уповноваженими суб'єктами, діяльність яких упорядковується не тільки нормами законодавства про вищу освіту, а й нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність Міністерства внутрішніх справ України, якому відповідні ЗВО підпорядковуються.

Ключові слова: *нагляд, контроль, освітня діяльність, заклади вищої освіти, специфічні умови навчання.*

SUMMARY

It was found that the educational activity of institutions of higher education with specific learning conditions as an object of supervision (control) includes many diverse elements, in particular: organizational, scientific-methodical, pedagogical and others, which in their entirety are aimed at achieving the main goal the existence and functioning of such ZVO.

It has been proven that the essence of the educational activity of higher education institutions with specific learning conditions as an object of supervision (control) consists in the organization, provision and implementation of scientific-methodological and other practices aimed at the comprehensive development of the personality of cadets (students, students), etc. cadets who master a sufficient amount of competences necessary for further service in positions of middle and senior staff in law enforcement agencies, in order to meet the needs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, as well as subordinate central bodies of executive power, whose activities are aimed at the implementation of the law enforcement function of the state.

It is substantiated that the content of educational activities of higher education institutions with specific learning conditions as an object of supervision (control) is revealed in the following: aimed at comprehensive training of cadets (students, students), adjuncts, formation of their personal and professional qualities, mastery of competencies, which are sufficient for further service in the relevant central bodies of the executive power; its implementation involves the use of a number of financial, material, technical and human resources, checking the rationality and effectiveness of their use requires control (supervision); is implemented by specially authorized entities, whose activities are regulated not only by the norms of the legislation on higher education, but also by legal acts regulating the activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, to which the relevant higher education institutions are subordinate.

Keywords: *supervision, control, educational activity, institutions of higher education, specific conditions of study.*

14. Забора А., Соколов О., Лопатюк О., Хацаюк О., Шевченко Т. Актуальні напрями удосконалення системи фізичної підготовки слухачів та курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Військова освіта. № 1 (45). 2022. С. 59-70

ми навчання. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/8892/1/Коваль_Кусій%20М_Гіперс%203._%20Житомир_36.-2019.pdf